

חלעי-תרבות תמונה קבוצתית עם גלזר-תעסה

שפורסמה באותו יום שבו פורסם שירו של ש. ש'לום (24.2.84). כמבקר תרבות לבקר את החזיון של ש. ש'לום.

● הביבליוגרף הקשיש גיצל קרסל פורסם תחת הכותרת בדתא בדבר השבוע (24.2.84), את הדברים הבאים: בדבר השבוע מהשבוע שעבר (17.2) סירסם חיים באר סיפור עלי אמתם בטשטוש בכיכול שכל אחד יכול לפענח. אני מבקש להדפיס שכל הסיפור הוא שקר וכזב — פשוט בדתא.

גרסל, התייחס לקטע סאטירי שחיבר באר על החוקר ש'מורל ורמול (שם בדוי). באר, מתייחס לאופן שבו הצליח קרסל לשקם את סיפוריו, שאותה מבר לאוניברסיטה בריטית (אמריקאית בנוסחו הסאטירי) ועוד סדרה של השמצות, המספרות לא מעט, על מחול-המוות של סיפורותיהם של אישי סיפורות השלכו מעולמנו.

כמה הכל שדבר השבוע, הביא התנצלות קצרה, ולא הפך את הקטע של חיים באר למאבק, שהיה מוסיף לא מעט לטורח חי התרבות והמחקר הסיפורתיים בישראל.

באנתולוגיות הדור, שיר מלא מרירות, וחסר ערך שירי, כרוב שירתו של ש. ש'לום הקשיש, שזירת-לונה על אי היכלותו באנתולוגיות הדור של שירת ישראל. ש. ש'לום, היה צריך לקרוא לשירו שיר מלא תיסכול של אחרון משוררי דור-המנדור ולהמשיך בשורת ההמך שך אחד, שמעוררו לא היה לו מה לומר... ועוד כהנה וכהנה.

היינה חיינה לא תרם

● תיסכול מסוג דומה, הביא עורך הפ' לסיפורות של על המש' מר א.ב. יפה, ברשימה, מה שכותרתה על חי' טרור בסיפורות. יפה, מי שבשנות ה-50 היה אחד מנושאי תחתית הדגל של הריאליזם הסוציאליסטי הישראלי, ובשנות ה-60 מנושאי חומות המימסד (אגודת הסופרים ועסקניה) כנגד עלייתו של דור חדש, נקרא ברשימתו זו,

השבועות האחרונים היו מלאי חיוניות במוספי הסיפורות של הימנים ובעיתוני יום שששי שלהם, על כמה מפיקי החיוניות, איזולת, בורות, תיסכול ומאבק, בשורות הבאות:

● לסגנית שר-החינוך והתרבות, ח"כ מרים גלזר-תעסה, היתה במעריב (24.2.84) בדיקה של בורות, מהסוג שמעולם לא הובא בפיו של שר-החינוך, או סגן-החינוך בישראל, ברשימתה לאו — למילחמת תרבות, כתבה גלזר-תעסה בין השאר: יהודי אירופה, שלא נדה אחר ההשכלה ולא פרצו אל מעבר לעיירה וממילא לא התבלבלו, גם הם לא תרמו לתרבות האירופית במובן החילוני, אלא נשארו קרובים לתרבות הדת היהודית...

גם הסתם, לא לימד מי שלימד את גלזר-תעסה, על היגיון היינה, שמן הסתם, אליבא דסגנית-השר לא תרם לתרבות האירופית במובן החילוני, אלא נשאר קרוב לתרבות והדת היהודית.

● בידיעות אחרונות (24.2.84) במדור הסיפורות, פירסם זקן חזוני חיפה (ש'פירא) ש'לום, שיר תחת הכותרת לא נכללתי

רוג'בלוס-דיילי עבר כתוצאה מכך משבר, ביצע התאבדות-מרומה ונעלם מרוסיה הצארית. עד מהרה הגיעו ליערות-הערד של ברזיל, שם עיבור שלוש שנים הדייק מישלחת בריטית, והצילה מאוכל-יאדם. כתוצאה מכך, הביאו ראשה-מישלחת, שהיה מאנשי שירות-הריגול הבריטי ללונדון, שם קיבל ריילי לעצמו את דמותו הבריטית.

עד מהרה הפך בכיר מרגליה של אנגליה, שהיתה לו יד ורגל בפרוץ מילחמת רוסיה-יפן (המילחמה שבה אינר יוסף טרומפלדור את ידו). ריילי, המשיך והיה האדם, שסיפק לאימפריה-הבריטית את מאגרי-הנפט של פרס, ואת סורות המיספנות הגרמניות שהכינו ספינות-קרב, כדי לרשת את מעמדה של בריטניה על-פני המים.

במקביל ליעילותו כמרגל, היה ריילי גם נואף בינלאומי, כך שבכל פרשיית-ריגול שלו, לא נפקד מקומה של האשה. כעולם-המרגלים היה ריילי לדמות יוצאת-דופן, דמות שהגשימה אידיל מוסיוס של איתלות לכלית כממשלה הבריטית, היות שעשה ממון רב בעסקות שונות. בחלק מממון זה, בנה לעצמו את אוסף הנאפוליטאנה, אוסף של כתיב-יד, שירטוטים ושאר טקסטים, בכתיב-יד של נאפוליטאן, או כנניעה כלשהי אליו.

אין ספק, שריילי פיתח לעצמו, מעין 'תסביך נאפוליטאן', כתחליף לתסביכו היהודיים. השיא של תסביך זה הביא גם לחיסולו בסופו של דבר. סופו של ריילי החל עם המהפכה הרוסית,

שמחולליה היו ברובם יהודים כמוהו. ריילי, צנמד לריגול הבריטי, ולכוחות הלנבים, שאאפו לבצע הפיכת-נגד, ב-1918 הוא תיכנן, ביחד עם סוכנים-חשאיים נוספים של המערב, תוכנית, שכפי שמתואר בספר: התוכנית הגדולה של ריילי היתה לאסור את כל המנהיגים האירופים בבת אחת, 28 באוגוסט, תאריך שבו תוכננה התכנסות ותחתונים, בשונבות הולצברתי, ריילי לא התכוון להוציאם להורג, אלא להשמיטם במאגריהם ולהצמידם — לנין וטרצקי בראש — ברחובות מוסקבה, בלא מיכנסים ותחתונים, בשונבות הולצברתי, מתנוססות ברחו. את-רכיך הם יישמו במאסר. ריילי האמין כי מיטב להרוס את כוחם של מנהיגי הבולשביקים על-ידי לעג וקלס, מאשר להסכם לקדושים מעונים על-ידי הוצאתם להורג... אלא שתוכניתו של ריילי, שהיתה על סף ביצוע, נכשלה.

כאשר הצליח ריילי להימלט מפני הציאקה (המישטרה החשאית), נאסרו במוסקבה לא פחות משמונה נשים, שהודו בחקירתן כי הן רעיותיו של ריילי, בזל ניכלאו באותו תא יחד עם עוד שלושים נשים...

אלא שמישלחתו הפרטית של ריילי בקומוניזם טרם נסתיימה, ובאוקטובר 1924 ניצב אחרי אחת השערוריות הפוליטיות החמורות ביותר, בתולדות הרמקורטיה הבריטית. השערי ריה מכותה עד היום בכינוי מיכתב זינובייב, שהיה אחד הגורמים לשקיעתו הראשונה של הלייבור בראשות רמזי מקדונלד. במיכתב זה, שזויף בידי ריילי, קרא זינובייב, ראש הקומוניסטרן, לקומוניסטים הבריטים להתקומם, ולייסד צבא אדום בריטי.

סופו של ריילי היה, כנראה, במלכודת שהציב לו הריגול הסובייטי בבריטניה-מועצות, מלכודת, שבאמצעותה האמין, כי הוא עשוי להפיל בעזרת תנועת התנגדות, את השילטון הסובייטי. רב מרגלים ריילי אינו ספר-ריגול, אלא ספר מדהים על ריגול-גלוי, שהצליח להתברג בצמרת כל שילטון, ולהשיג ברוב המקרים את מטרותיו, בכל מחיר. הספר רב מרגלים ריילי המתאר את כל מעלליו, מצליח למתוח את הקורא, עשרת מונים מאשר סידרת הטלוויזיה, שהיא מעולה בפני עצמה. כמורכב, כממה מפיקי הספר, הוא מהווה ספר-היסטוריה מדהים, המתייחס לראשית המאה. ספר מומלץ ביותר.

שירה

אורי צבי

מינהג מוכר מטפחת באחרונה הנהלת בית הספרים הלאומי על אף תקציבה הרל. זהו מינהג של פירסום מהדורות ראשונות של סיפרי משוררים רגולים, בהרפסת צילום מעולה. למדף סיפרי הפסימיליה הללו הצטרפו באחרונה שלושת ספריו הנדירים של אורי צבי גרינברג אימה גדולה וירח(י), הגברות

(*) אורי צבי גרינברג — אימה גדולה וירח; ספר פואמות; תל-אביב תרפ"ח (הוצאת המחבר).

אחד משיאי השירה המודרנית הארצישראלית כראשית דרכה, שירה שלידה נראית שירתם של שלזונסקי, אלתרמן ואחרים גמרים. אצ"ג כותב על הנחמו ברמעי, עציאיקליפטוס יקרים בארץ-ישראל מכל יערות הדבש באירופה...

אצ"ג נו לאירופה שהקאה והוקיעה את יהודיה: ...במהפכת פדום וכחורבן טרייה ראינוך, בת אירופה, ביום זועה למלכותך וימי נידתך האירופים. / בנאון צלבים עלי רגלים ועל טוטפות המיבצרים... הוא מביא את רשימת היהודים הנעצרים עליו, שפי'ז'וה, היינה, אינשטיין ואחרים, (ראה: תולעי-תרבות) ואחד מהם הוא: ואריה ליב טרצקי השליט בצבא הבריזונים, שכל הפעמונים הרדסים מציינים לקלו העברי בגבורה... תוך שהוא מנסח אוטוביוגרפיה שירית קצרה על עצמו, ועל דרכו אל ארץ-ישראל:

משורר יהודי במאה העשרים קם לרוח מעוקב הדמים האיום באמצע אירופה / (גנב גבול פולק ובא באזניה איטלקית ההלכת ליפו) / עומד כיום על חוף הים התיכון העברי...

השלישי בפקסימיליות, שפירסם בית-הספרים הלאומי לסיפרי אורי צבי גרינברג, הוא קובץ הגבול שלו אזור מגן ונאום בן הדם, קובץ המי' תעד שירית את נטישתו של אצ"ג את ההיגיון הארצישראלי, והצטרפותו לימין המטרופ. קובץ זה שראה אור ב-1930, הוא הבסיס לשירה הלאומית העברית, קובץ שבו הוא מטיף לפאשיזם יהודי, כנוסח: ואמת היא תורת ברבוכבא גם בנפול ביתר / ואמת היא תורת גרשיחלב עד אחרית יוחנן... ולכן הוא מצפה לעם חדש: על רסק בסוף דם שבט חדש מוסכה... כל טיפת דם חי הוצאת מן השבט הזה / כפרות הרשי יקרה... ועד מהרה הוא ממשיך את הדם לכבבוקים מלאים דביין ביבק שלך, / היו חלוציך, ציץ הדומה למשח...

שלוש הפקסימיליות של סיפרי אורי צבי גרינברג, נחשבות כצדק, צאן-הברזל של השירה הארץ ישראלית, קבצים העומדים מיבחו הזמן, בקצרים, שאצ"ג מנע הרפסת מהדורות חדשות שלהן, כך שהם הפכו לספרים הנדירים והיקרים ביותר.

אולי זה עשוי להישמע קצת ציני, אך בימים אלה של אינפלציה מידרדרת, כאשר אין במה להשקיע כספים, וכישת עותקים של שלושת סיפרי אצ"ג בדולארים, היא השקעה ררמשמעית. ראשית, זה אופן שבו נישמרת ההשקעה הכספית, ושנית — אתה מחויק את ההשקעה הזאת ביד, וחושב על תלמידי אורי צבי גרינברג בשילטון הליכוד, וצוחק לאידו ולאידם.

מי שמוכן להשקיע בקבצים אלה, בית הספרים הלאומי ימכור לו אותם בשימוחה.

כתב עת

קתדרה 30

אחד המיפעלים התרבותיים החיוניים ביותר

העולה(*) ואזור מגן ונאום בן הדם(***) המביאים את פרק שירתו החשוב ביותר של אצ"ג, קודם להפיכתו, כמנהיג התרבות המוכר של הימין הארצישראלי. שלושת ספרים-מצולמים אלה ממוספרים, ומחירים רב, כמעט כמחירים של עותקי ספרים אלה, שמספריהם מועטים שזוק הספרים המשומשים. אימה גדולה וירח שראה אור ב-1925, מביא

עטיפה מקורית (1924) פעמונים רוסיים, קול עברי

את פריה הראשון של שירת אצ"ג בעברית אין עוד כבישים מרופיה לאמריקה, אין כבישים מפרזי ירושלימה ויש מורא עלי מיב... שירים אלה של אצ"ג, הם מן התקופה שבה נחשב למשורר של ארץ-ישראל-העובדת, כאשר כתב ואני בתוך צבא העבודה על חוף ים התיכון, עבודת המרץ ששאר לה היתמות בערב... תקופה, שבה נתמך כספית בידי ברל בצלזנסון ודוד בן-גוריון.

הקובץ השני הגברות העולה הוא המשך ישר לאימה גדולה וירח, ובדומה לו הוא נחשב

(**) אורי צבי גרינברג — הגברות העולה; הוצאת סדך תרפ"ז.

(***) אורי צבי גרינברג — אזור המגן ונאום בן הדם; הוצאת סדך; תר"ץ.

בשנים אחרונות הוא כתבהעת קתדרה, שחוברת 30 שלו, ראתהאור באחרונה(י).

מדוך שלם כקתדרה מתייחס למאמרם של י. בריגל ושי' שמאי ביצות עמק יזרעאל — אגדה ומציאות שראהאור בקתדרה 27 (ואף סוקר בהרחבה במדור זה).

ראשון מאמרי המדור, הוא מאמרו של הלל בירגר ייבוש המיתוס, הסותר את הנחתם של בריגל ושמאי, בעזרת עדויות, תעודות, דיאגרמות ומפה — מאמר, אשר למרות כל מרכיביו אינו מצליח לשכנע את הפרכת המיתוס של ייבוש ביצות העמק.

תגובה נוספת היא מאמרו של מנחם צנטנר ביצות עמק יזרעאל — ההיו או חלמנו מיתוס; שאינו סותר כלל את מאמרם של בריגל ושמאי, שאף הם התייחסו לאיור מוגבל בעמק, שבו אכן היו ביצות. למאמרם אלה מצטרפים גם גרעון בייגר ואמנון קרטיץ. במאמרם ביצות עמק יזרעאל — אגדה או מציאות? הם מביאים ראיות גיאוגרפיות, הנכשלות בניסיון הסתירה לטענות של בריגל ושמאי.

חוקר הזמר אל'יהו הכהן מביא רשימה תחת הכותרת הערות על ייבוש הביצות והזמר העיברי שבה הוא מעיד על המיתוס, מתוך שירי התקופה החל מהשיר בו ואשך לך עד לשיר יוחנן וגבריאל.

את המדור מסכם יורם בריגל בתשובה לתגובות, כאשר הוא נעזר במפה גרמנית משנת 1918, המאמת את טענתו, ובתצלום-אוויר גרמני מ-1917, המראה חחדש דצמבר עמק יבש מביצות. ולסיום, שב ומסביר בריגל למתקפיו, את המשמעות של יצירת מיתוס ביצות ביצות העמק, שהיה ניסיון של גודד העבודה.

לסיכום, זהו נושא מרתק, שחבל שהטלוויזיה הישראלית אינה עוסקת בו.

הנושאים האחרים בקתדרה מרתקים לא פחות. סידרת מאמרים של ישראל שצמק, יורם צפירי ודיון, העוסקים בגבולה הדרומי של ארץ-ישראל (לימס פלסטינה), ובפרק סוף התקופה הרומית בארץ.

נתן שורר חושף מיכתב מרתק של אליזבט אן פיין, רעיית הקונסול הבריטי בירושלים, במחצית המאה שעברה; ומיכאל הגיתי מבחוקו בית-ההבראה לפועלים פקלאיים בירושלים, מספר את אחד מפרקי הפתיחה של קופת-החולים בארץ. מאמר רפואי נוסף, וכעל משמעויות הוא מאמרו של דוד בן-גוריון נידרלנד השפעת הרופאים-העולים מגרמניה על התפתחות הרפואה בארץ-ישראל.

לסיכום, קתדרה מיספר 30, היא עוד חוברת מרתקת, המחזקת בעצם חשיפת עברה הקרוב והרחוק של הארץ, את הקשרים העכשוויים שלנו אליה.

(*) קתדרה 30; עוכים: יעקוב שביט, יורם צפירי וישראל בול; הוצאת יד יצחק בן-צבי; 199 עמודים; מלווים בתצלומים (כריכה רכה).

מאת בן עומר